

Anatol EREMIA

Fauna carpatină în onomastica și tradițiile populare românești (II)

A.E. – dr. hab., cercetător conferențiar, lingvist, specialist în onomastică. A editat 25 de cărți, cele mai recente fiind *Dicționar explicativ și etimologic de termeni geografici*, Chișinău, 2006; *Dicționar geografic universal*, Chișinău, 2008; *Localitățile Republicii Moldova. Ghid informativ documentar*, 2009.

Elanul, denumit de români în unele regiuni și *plotun*, este un mamifer sălbatic din familia cerbilor. Mediul favorabil de viață pentru acest animal sunt pădurile de foioase și zonele cu lacuri, bălți și mlaștini. *Uriașul nordului*, astfel e supranumit animalul dat fiind faptul că aria sa de răspândire o constituie regiunile nordice ale Europei, Asiei și Americii. În unele țări scandinave e considerat un animal național. În Suedia și Norvegia imaginea lui este reprezentată pe stemele mai multor municipii. În SUA este simbolul statelor Maine și Alaska.

Pe vremuri, conform datelor arheologice, elanii au viețuit în libertate și în regiunile temperate ale Europei. Drept dovadă servesc picturile pe stânci și cele rupestre din multe țări. Cărduri de elani populau în trecut și în zonele carpatice și subcarpatice. Geograful italian Giovanni Antonio Magini (1555-1617), care, în anii 1593-1594, a descris în culori vii natura țărilor românești, menționa: „Transilvania are codri mari și păduri nesfârșite unde trăiesc multe animale sălbatice, între care și elanii”.

Din fauna carpatină elanii (plotunii) au dispărut până la începutul sec. al XIX-lea. Unele

■ * Continuare. Partea I în nr. 1-2, 2015, p. 268-276.

exemplare au fost semnalate totuși și în perioada ulterioară. Un plotun a fost observat în pădurea Frasinul din jud. Suceava (1970), o pereche de plotuni și-a făcut apariția în pădurile din jud. Botoșani (1971), care, posibil, au migrat din Polonia. Factorii civilizației umane actuale și vânatul criminal au îngustat biotopul acestor animale până la dispariția lor definitivă. În prezent, domesticiți, elanii și-au găsit găzduire în unele rezervații naturale și ferme experimentale și de selecție din Suedia, Norvegia și Federația Rusă.

Înfățișarea elanului e destul de interesantă și plină de curiozități. Are un corp masiv, un greabăn înalt, un cap lung, culminat de o tufă de coarne mari palmate pe care le poartă masculii. Lungimea trunchiului, împreună cu cea a capului, e de 2-2,8 m, înălțimea la greabăn e de 1,8-2,2 m, greutatea – până la 530 de kg. Trăiește 20-25 de ani. Este fidel zonei și locului obișnuit de trai. Se hrănește cu plante ierboase și mlădițe de copaci, precum și cu plante acvatice submerse. Este un înotător iscusit, în căutarea hranei se cufundă în apele râurilor și lacurilor până la 6 m adâncime [8, p. 13].

Deși este descris adesea ca animal cu aspect puțin atrăgător, elanul dispune totuși de unele calități rare, irepetabile. Simțul cel mai bine dezvoltat este mirosul. Are și un auz suficient de bun. În felul acesta el poate localiza în spațiu obiecte și ființe la mari depărtări. E curajos, se avântă în valurile oceanului și poate pune pe fugă o haită de lupi. În același timp e pașnic, loial, blând. „Acest animal cu chip caraghios este ager, plin de afecțiune și de o loialitate ieșită din comun”, remarcă savantul american Valerius Geist.

Conform vechilor tradiții, spiritele unor animale sunt întrupate în om încă de la naștere, având menirea de a veghea asupra persoanei în care sălășluiesc, de a-i da putere și înțelepciune [3, p. 22]. Iată de ce în trecut copiilor li se dădeau la naștere nume de animale ca *Cerbu*, *Leu*, *Lupu*, *Ursu* etc. Documentele vechi atestă și prenumele totemice *Elan* și *Elana* (sec. XVI). La unele popoare antice elanul simboliza puterea, agilitatea, noblețea, libertatea, longevitatea.

În folclorul românesc, elanul apare înfrățit cu cerbul, ambii fiind adesea făcători de bine și de mare ajutor omului. Personajul unui basm e elanul care poartă între coarne luna și stelele bolții cerești. În altul,

elanul și cerbul se angajează paznici la un suric (cireadă, cârd de vite cornute mari), al cărui suricean (ciurdar, vâcar) plecase în căutarea miresei sale răpite de niște vântoaice năprasnice.

Cuvântul *plotun* e frecvent folosit în graiurile locale din Moldova de Nord și Bucovina. E prezent și în creația orală populară: „Ca plotunul de puternic și ca cerbul de iute, / Nu-i întrece nimeni, nici ursul și nici leul cel de frunte”. O baladă istorică ne amintește că pe vremea lui Matei Basarab se „Vânau zimbrii ai pletoși, / Cerbii falnici, rămuroși, / Și plotunii lopătoși”.

Numele animalului *plotun* a funcționat, probabil, și ca prenume, documentele istorice însă îl atestă doar ca nume de familie: *Luca Plotun*, vinde părți de moșii lui Ștefan cel Mare (1495, 1497); *Plotun*, demnitar care înseamnă hotarele moșiei Găgești, sat pe râul Elan (1518); *Stan Plotun* stăpânește un sat de pe Sărata, jud. Vaslui (1520); *Tatul Plotun*, slugă domnească, este fiul lui Stan Plotun (1520).

Antroponimul Plotun stă la baza unor vechi nume topice (sec. XVII-XVIII): *Plotunul*, munte în hotarul mănăstirii Bisericiani, jud. Neamț; *Plotunești*, sat pe Sărata, jud. Vaslui; *Plotunești*, sat în țin. Cârlișău; *Plotunița*, râuleț în jud. Iași; *Plotunița*, pârâu în hotarul mănăstirii Voroneț, jud. Suceava.

Ursul reprezintă unul dintre cele mai mari animale din lume. Este masiv, puternic și sprinten. Simțurile cel mai bine dezvoltate sunt auzul și mirosul. Dispune și de alte calități: este inteligent, ager, prudent. Are un corp de până la 2,5 m lungime, cu o înălțime de aproape 1,5 m și o greutate de până la 600 de kg. Poate trăi până la 30 de ani în libertate și, întreținut și îngrijit bine, până la 50 de ani în captivitate (în rezervații și menajerii) [10, p. 25].

Se disting mai multe varietăți de urși, însă toate fac parte din familia *ursidelor*. Denumirea lor științifică este *Ursus arctos*. Regiunile ghețurilor și zăpezilor veșnice din zona Polului Nord este împărăția ursului alb. Ursul brun, uneori cu blană de culoare roșcată, cafenie-închis sau neagră, este răspândit în mare parte în Eurasia și America de Nord (Canada, Alaska). În Europa este prezent mai cu seamă în Rusia, Spania, Franța și în țările din peninsula Scandinavia. În Insulele Britanice e un animal dispărut definitiv.

România este al doilea habitat-țară pentru ursul brun. Românii îl consideră un animal prin excelență românesc. În anul 2008 Carpații găzduiau circa 7.500 de urși bruni, în 2010 numărul lor s-a redus până la 6.800. Acum 100-200 de ani aceste animale erau răspândite în întreaga țară, din Carpați până în Câmpia Dunării. În zonele de câmpie, cu părere de rău, urșii au fost exterminați pentru că împiedicau dezvoltarea extensivă a agriculturii și creșterii vitelor. În acest fel, habitatul lor s-a limitat la regiunile muntoase ale țării [8, p. 23].

În munți urșii își găsesc adăpost în viziuni de peșteri, în gropi adânci la rădăcina copacilor, în desișuri de arbuști. Se hrănesc cu tulpini fragede de plante, cu ghindă, fructe de pădure, semințe, melci, furnici, mamifere mici, pești (pescuind de minune). Se mai înfruptă uneori și cu ouăle păsărilor ce-și fac cuiburi în locuri nu tocmai bine dosite și, bineînțeles, nu pierd ocazia să golească fagurii albinelor sălbatice din scorburile de copaci.

Față de om urșii sunt indiferenți, de obicei, evită întâlnirea cu el, îl ocolesc. Atacă omul numai când este rănit sau când simte primejdia. Mai agresive sunt ursoaicele când se văd nevoite să-și apere puii. La o întâlnire neașteptată cu ursul, omul este cuprins de spaimă, de teamă și de groază. În situații de siguranță, în rezervații și menajerii, omul manifestă sentimente de admirație față de aceste animale. Astăzi „Regele Carpaților” este o specie de animale protejate prin lege. Vânătoarea de urși este permisă doar în regiunile unde numărul lor este excesiv de mare.

În folclorul românesc ursul a devenit o figură legendară. În unele povești și istorisiri populare acest animal conlucrează cu omul, îl ajută în unele treburi gospodărești, devenindu-i chiar prieten. Într-un caz, drept recunoștință pentru că l-a scăpat dintr-o prinsoare, ursul îi aduce unui pădurar copilul rătăcit în pădure. În alt caz, pentru ca i-a salvat puii de la înec, ursoaica îl ajută pe cioban să alunge lupii de la stână. Mare i-a fost mirarea unui țăran când, într-o bună dimineață, găsi în ograda casei sale un știubei cu miere, darul unui urs pentru că odată i-a scos din labă o așchie de lemn [9, p. 422].

Strămoșilor noștri ursul le-a servit ca totem, o credință străveche, și anume că, dacă la naștere copiii sunt numiți cu numele lui, aceștia toată viața vor fi ocrotiți de duhurile rele, de primejdii și de boli și vor crește

mari, puternici și sănătoși. De aici numele mici de persoană atât de răspândite în trecut: *Ursu*, *Ursan*, *Ursa*, *Ursana*. Acestea sunt frecvent atestate în documentele vechi: *Ursu*, fiul Anghelinei (1589), *Ursu*, fiul lui Cozma (1603), *Ursa*, nepoata lui Ștefan (1607), *Ursana*, fiica lui Luca jitnicerul (1617), *Ursu Bălțatu* (1616), *Ursu Udrea*, vornic în țin. Tigheci (1624), *Ursu Vartic*, staroste de Adjud (1621), *Ursan Bărboiul*, mare vornic în Țara de Jos (1618).

Prenume au devenit, după cum s-a menționat mai sus, și numele altor animale totemice: *Cerbul*, fiul Tudorei (1610), *Cerbul*, tatăl lui Nicoară (1625), *Leul*, bunicul lui Toader (1546), *Leul*, fiul lui Drulea (1580), *Lupa*, nepoata lui Leul (1546), *Lupa*, fiica lui Toma (1539), *Lupul*, armaș în țin. Tecuci (1605), *Lupul Stroici*, mare logofăt (1580), *Lupul Vârzar*, vistiernicel (1598). Mai târziu, prenumele *Ursu* și derivatele sale au ajuns să denumească grupuri de oameni, vițe de neam, devenind astfel nume de familie: *Ursu*, *Ursan*, *Ursache*, *Ursăchescu*, *Ursulescu*, *Ursuleț*. Și aceste nume dispun de vechi atestări documentare.

Toponimia înregistrează numeroase denumiri de locuri și localități provenite de la numele acestui animal. Căci a desemna un loc cu numele unui animal adesea înseamnă a fixa habitatul sau prezența frecventă a animalului în acel loc. Hrisoavele domnești din sec. XV-XVII atestă numele topice: *Ursa*, poiană în țin. Totruș, *Ursești*, sat în jud. Neamț, *Ursoaia*, pâraie în jud. Botoșani, Iași și Vaslui, *Ursoiești*, sat în jud. Dorohei, *Peștera Ursului*, loc într-o pădure din jud. Suceava, *Valea Ursului*, văi în jud. Harghita și Vrancea. Dicționarele toponimice inserează o mulțime de nume topice similare: *Ursa*, *Ursana*, *Ursăchești*, *Ursești*, *Ursoaica*, *Ursoaia*, *Ursoiești*, *Ursari*, *Grindul Ursului*, *Poiana Urșilor*, *Plaiul Ursoaicei*, *Valea Ursului* etc.

Pe teritoriul republicii noastre există patru localități cu astfel de nume: *Ursari*, sat în r. Călărași, *Ursoaia*, sate în r. Călărași și Căușeni, *Ursoaia Nouă*, sat în r. Căușeni [11, p. 167]. Aceste nume însă, ca și unele denumiri menționate mai sus, provin indirect, de la alte lexeme cu radicalul *urs*, în cazul nostru: *Ursari*, din antroponimul *Ursaru* sau apelativul *ursar* „persoană care dresează urși și îi face să joace în timpul reprezentațiilor”; *Ursoaia*, din antroponimul *Ursu* sau de la denumirea unei moșii *Ursoaia*. Oricum, aceste nume topice au la bază componentul lexical *urs*, numele animalului carpatin.

Zăganul este o specie de vultur mare, cu penajul negru-cenușiu pe spate, aripi și coadă și de culoare alb-gălbuie pe cap, gât și pe partea ventrală, având un mănunchi de pene lungi și negre, în formă de barbă, sub cioc. De aici numele populare ale păsării: *vultur negru*, *vultur cu barbă*, *vultur bărbos*. Denumirea ei științifică este *Ghipeetus barbatus*. În limbile balcanice e cunoscută cu același nume: ngr. *zaganis*, bg. și scr. *зaгaн*, tc. *zagan*. Este considerată una dintre cele zece specii faunistice dispărute sau pe cale de dispariție.

Zăganul este o pasăre răpitoare imensă. Are o greutate de până la 10 kg, cu aripi ce acoperă o întindere de 2,5-2,8 m. Vânează alte soiuri de păsări, precum și animale mici, recoltează și leșuri de animale. Este singura pasăre care se hrănește nu numai cu carnea pradei, ci și cu oasele acesteia. Răpitorul, pentru a ucide mai repede animalele mari (iepurii, mieii, iezii etc.), le dă drumul din zbor și apoi le reia și le duce la cuibul lui de pe stânci. La fel procedează și cu oasele mari, le sloboade din gheare de la înălțime; la contactul lor cu pietrele, se sfarmă în bucăți mai mici.

Aceste păsări trăiau în voie (pe alocuri mai viețuiesc și astăzi) în munții Himalaya, Tibet, Pamir, Altai, Caucaz, Alpi, Pirinei, pecum și în unele regiuni muntoase din Africa. În trecut au străbătut înălțimile și au străjuit și stâncăriile Carpaților. Astăzi maiestuoasa siluetă a zăganilor nu mai brăzdează cerul ținuturilor românești. Carpații au fost, după cum se vede, limitele nordice ale ariei de răspândire a vulturilor bărbos. Zic unii că nu demult au admirat zborul triumfal al zăganilor pe deasupra Sovatei, zic alții că i-au zărit făcându-și cuiburile pe stâncile Retezatu-lui. Sunt adevăruri acestea sau, mai degrabă, niște imaginații ale celor cu bune intenții sau cu nostalgii cinegetice?...

Zăganii au dispărut definitiv din cuprinsul ținuturilor românești. Omul lacom și activitățile sale nechibzuite, dar mai cu seamă braconajul, au cauzat disconfortul habitatului și, în cele din urmă, dispariția acestor păsări. Un impact asupra fenomenului l-a avut și așa-zisa campanie de salvare a caprelor negre, acestea, chipurile, supuse pericolului din partea șoimilor de munte. S-a recurs în acest mod la salvarea unei specii faunistice prin sacrificarea alteia.

Stăpânii înălțimilor însă și-au lăsat amprenta în limba, cultura și tradițiile noastre populare. Maiestuoasa pasăre este numită de români și

ceahlău, precum și *rarău*, nume preluate în trecut din graiurile limbii maghiare din Ardeal (cf. ung. *csaholó* „șoim”, *raró* „o specie de șoim”). Conform opiniei unor reputați lingviști, după numele acestei păsări au fost denumiți cei mai înalți munți din Carpați, habitatul de altădată a zăganilor: *Ceahlău* (1907 m), *Rarău* (1651 m) [12, p. 530].

Numele generic *vultur*, ca și numele altor păsări totemice, a funcționat cândva ca prenume: *Vultur Arbure*, armaș (1464); *Vultur Neagoe*, comis (1513) ș.a., documentele vechi atestându-l mai frecvent însă ca nume de familie: *Ilie Vultur*, *Nicoară Vultur*, *Fodor Vulturaru*, *Gligore Vultureanu*, *Marcu Vulturescu* (sec. XVI-XVIII). Nume de familie au devenit și denumirile referitoare la speciile mai mici de vultur (*vânturel*, *vinderel*, *vindereu*, *vultan* / *hultan*). Apelativele și antroponimele respective au stat și la baza multor nume de locuri și localități, vechi și actuale: *Movila Vulturului*, movilă pe Bahlui, jud. Iași (1398); *Vinderei*, sat în jud. Bacău, împreună cu numele de persoană *Vinderel* (1447); *Vulturești*, sat pe Bârlad, jud. Vaslui (1535); *Hulturești*, sat în țin. Fălciu (1621); *Dealul Vindereilor*, *Hultura*, *Hulturul*, *Hulturimea*, *Movila Hultanului*, *Stânca Vulturilor* [12, p. 340, 535; 13, p. 141, 146, 210].

În diferite regiuni ale Carpaților se află în circulație și astăzi numeroase toponime provenite de la termenul de bază *zagan*, ceea ce probează o dată în plus existența și permanența sedentară a păsării într-un trecut nu tocmai îndepărtat: *Curmătura Zăganului*, *Stana Zăganului*, *Stâncile Zăganilor*, *Valea Zăganului*, *Vârful Zăganului*, *Zăganul*.

Termenii și cuvintele în discuție și-au găsit utilizare atât în creațiile folclorice, cât și în operele literaturii artistice: „Vulturul cu vultanul e frate, dar prada cu el n-o-mparte” (Folclor), „Vindereii mereu visează vrăbii și porumbei” (Folclor), „Hultanii și vindereii păsări sunt, dar nu cântă nici un cânt” (Folclor), „Zilnic plutesc în aer contra vântului vindereii obraznici” (L. Șeptițchi), „Vultureii se deprind a zbura de mici stând agățați cu ghiarele de marginea cuiburilor” (V. Alecsandri), „Zăganii, falnicii șoimi de munte, și astăzi răscolesc amintirile românilor ardeleni” (C. Hogaș).

Zimbrul este cel mai masiv, cel mai viguros și mai puternic animal din Europa. Are o greutate de până la 900 de kg, o lungime de aproximativ 3 m și o înălțime de aproape 2 m. Partea de dinainte a corpului este

musculoasă și puternică, acoperită cu un păr lung, de culoare gri-marou, formând în prelungire așa-numita barbă, partea din urmă a corpului (crupa) fiind relativ mai mică. Acest animal trăiește până la 28 de ani în captivitate și mai puțin în sălbăticie.

În trecut zimbrii viețuiau în zonele de pădure și uneori în pajiștile de câmpie. În prezent zimbrul este considerat o specie de animale în pericol de dispariție. În unele regiuni din Europa de Vest aceste animale au dispărut încă în sec. al XI-lea, supraviețuind până în sec. al XIV-lea doar în munții Ardeni (Franța, Belgia). În Europa de Est zimbrii au trăit până în sec. al XVIII-lea. Conform informațiilor specialiștilor, în Moldova ultimul exemplar a fost ucis în anul 1762, iar în Transilvania – în 1790 [8, p. 63-65].

Ca animal de vânătoare, zimbrul era considerat o prioritate a regilor poloni și a țarilor ruși. Însă tocmai regii poloni au luat măsuri pentru ocrotirea acestei specii de mamifere. Astfel, Sigismund August al II-lea (1520-1572) a emis un decret care prevedea pedeapsa cu moartea braconierilor de zimbrii. În sec. al XIX-lea, după ce o parte din teritoriul Poloniei, împreună cu Pădurea Bialoweza, a fost anexată la Imperiul Rus, Țarul Alexandru I (1777-1825) a emis un *ukaz* prin care zimbrul era declarat specie ocrotită de lege. Și în Germania zimbrul a fost declarat ca monument unic al naturii. Pe la mijlocul sec. al XIX-lea, turma de zimbrii din Polonia număra deja câteva sute de exemplare. Dar, în timpul Primului Război Mondial, aici populația de zimbrii a fost decimată cumplit de trupele germane, de soldații ruși în retragere și de braconieri.

În anul 1923 a fost înființată Societatea Internațională pentru Ocrotirea Zimbrilor. Au fost aleși pentru înmulțire mai mulți zimbrii de rasă, în grădinile zoologice s-au creat condiții favorabile pentru reproducerea speciei. La începutul sec. al XXI-lea, în Polonia trăiau deja 700 de zimbrii. Turme de zimbrii s-au format și în Belarus, Ucraina, Lituania, Rusia. Astfel, *împăratul codrilor* a fost salvat de la dispariție. În România, câteva exemplare pot fi admirate în Rezervația „Dragoș-Vodă” de la Vânători (jud. Neamț), la Neaga-Bușcani (jud. Dâmbovița), la Grădina Zoologică din Târgoviște, la Grădina Zoologică din București, aici și mai peste tot fiind aduși din Polonia.

Tot din Polonia, de pe malul Nemanului, au fost aduși în Republica Moldova, pe malul Prutului, în „Pădurea Domnească”, 3 zimbrii, găz-

duiți fiind de „Zimbrăria” de lângă satul Moara Domnească (r. Glodeni). Munții Carpați și câmpiile din zonele subcarpatice adăposteau în libertate zimbrii până în sec. al XVIII-lea. Nu-i întâmplător faptul că pe stema Moldovei figurează ca însemn heraldic capul unui zimbru, acesta găsindu-și explicație în cunoscuta legendă despre întemeierea statului moldav de către Dragoș Vodă la 1359.

Răspândirea teritorială a zimbrilor e reflectată în toponimie din cele mai vechi timpuri. Căci, după cum s-a menționat deja, a desemna un loc cu numele unui animal înseamnă, în cele din urmă, a fixa prezența animalului respectiv în acel loc. Arealul de frecventă atestare documentară a toponimelor în discuție cuprinde, de obicei, regiunile păduroase ale Carpaților, precum și zonele precarpatice de câmpie.

În documente, aceste nume topice apar menționate atât în formele originare de limbă română (*Dealul Zimbrului, Poiana Zimbrilor, Valea Zimbrilor, Zimbroya*), cât și în variantele de traducere în slavonă (*Zubreane, Zubriceane, Zubricovți, Zubricăuți*). Ce-i drept, uneori, atât numele originare românești, cât și variantele slave ar putea proveni, indirect, din numele de persoane respective preexistente (*Zimbrea, Zubreă, Zubr, Zubric*).

Inserăm în continuare câteva nume de locuri și localități atestate în documentele vechi: *Zubrăuți*, sat dăruit de domn în 1374 lui Litavor (nelocalizat); *Sat unde a fost Zubreă*, localizat pe Prut, lângă actualul sat Roșu din raionul Cahul, menționat la 1425; *Zubreuți*, sat pe Prut, lângă satul Cobani (r. Glodeni), întărit prin act domnesc lui Dan Uncleata la 1429; *Zubriceni*, actualul sat Zăbriceni din raionul Edineț, dăruit în 1429 lui Radu grămătic; *Poiana Zimbrilor*, loc de pădure în Carpații Orientali (1520); *Zubrești*, actualul sat Zubrești din raionul Strășeni (1622); *Zimbreni (Zâmbreni)*, sate în jud. Suceava și Iași (sec. XIX). Până în prezent, pe teritoriul republicii s-au păstrat doar câteva nume de sate dintre cele existente cândva: *Zăbriceni* (r. Edineț), *Zâmbreni* (r. Ialoveni), *Zubrești* (r. Strășeni) [11, p. 176-177].

În multimilenara noastră istorie s-au împletit și s-au completat reciproc mărturiile documentare și tradițiile populare, reflectând într-un fel anume aceleași aspecte ale vieții materiale și spirituale ale oamenilor, aceleași evenimente, fapte și întâmplări, aceleași entități reale sau

imaginare. Onomastica și folclorul, obiceiurile și tradițiile populare sunt considerate, pe bună dreptate, monumente istorice spirituale, comori de neprețuit ale poporului român.

Referințe bibliografice

1. G. Popa-Lisseanu, *Izvoarele istoriei românilor*, vol. 4, București, 1935.
2. Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Chișinău, 1902.
3. O. Brădulescu, *Din mitologia antică și vechile tradiții populare românești* (Extras), Ploiești, 1925.
4. Alexandru I. Gonța, *Documente privind istoria României. A. Moldova. Veacurile XIV-XVII (1384-1625). Indicele numelor de persoane*, București, 1995.
5. Alexandru I. Gonța, *Documente privind istoria României. A. Moldova. Veacurile XIV-XVII (1384-1625). Indicele numelor de locuri*, București, 1990.
6. *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova*, București, vol. I și urm., 1975.
7. Bernard de Wetter, *Regnul animal*, Editura ARC, Chișinău, 2008.
8. Nicolae Borcea, *Flora și fauna Carpaților*, Cluj, 1934.
9. Ovidiu Bârlea, *Mica enciclopedie a poveștilor românești*, București, 1976.
10. Dumitru Murariu, *Fauna României*, București, 2004.
11. Anatol Eremia, Viorica Răileanu, *Localitățile Republicii Moldova. Ghid informativ-documentar*, Chișinău, 2009.
12. Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, 1963.
13. Anatol Eremia, *Contribuții la studiul formării cuvintelor în limba română*, Chișinău, 1979.